Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

Ympäristövaliokunnan kuuleminen: Ihmisoikeudet ja ympäristö

Heta Heiskanen
erityisasiantuntija
ympäristöministeriö

Maailman köyhät kokevat ilmastonmuutoksen pahimmat seuraukset.

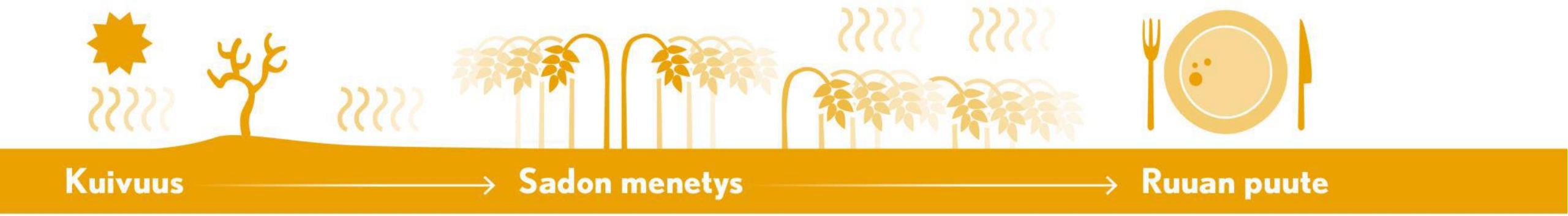

Pohjautuu IPCC:n 1,5 asteen raportin tuloksiin. © Ilmatieteen laitos ja ympäristöministeriö, 2018. Ilmasto-opas.fi.

Lämpenemisen riskit ovat sitä suuremmat, mitä enemmän ilmasto lämpenee.

+1,5 °C

+2,0 °C

Vedenpuutteesta kärsii tuplasti enemmän ihmisiä

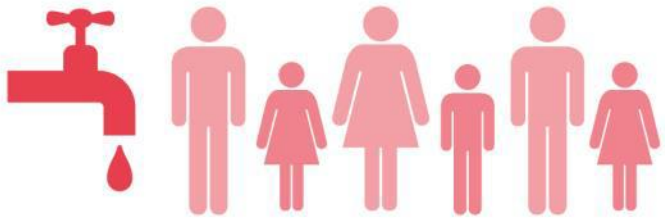

Kaksinkertainen määrä lajeja menettää valtaosan elinympäristöstään

Jäättömien kesien määrä Pohjoisnavalla kymmenkertaistuu

Pohjautuu IPCC:n 1,5 asteen raportin tuloksiin.

© Ilmatieteen laitos ja ympäristöministeriö, 2018. Ilmasto-opas.fi.

Jo vuonna 2005 ilmastovalitus

- *Sheila Watt-Cloutier ja muut v. USA, Inter-American Commission*
- Tunnistettu laajasti ilmastokriisin vaikutus alkuperäiskansan oikeuksiin: kulttuuriset oikeudet, mutta myös laajasti muita ihmisoikeuksia.
- **16 vuotta myöhemmin**
- **2021: oikeus terveelliseen ympäristöön vakiintuneesti YK:n piirissä tunnustettu ja Euroopan neuvostossa aktiivinen vaihe**

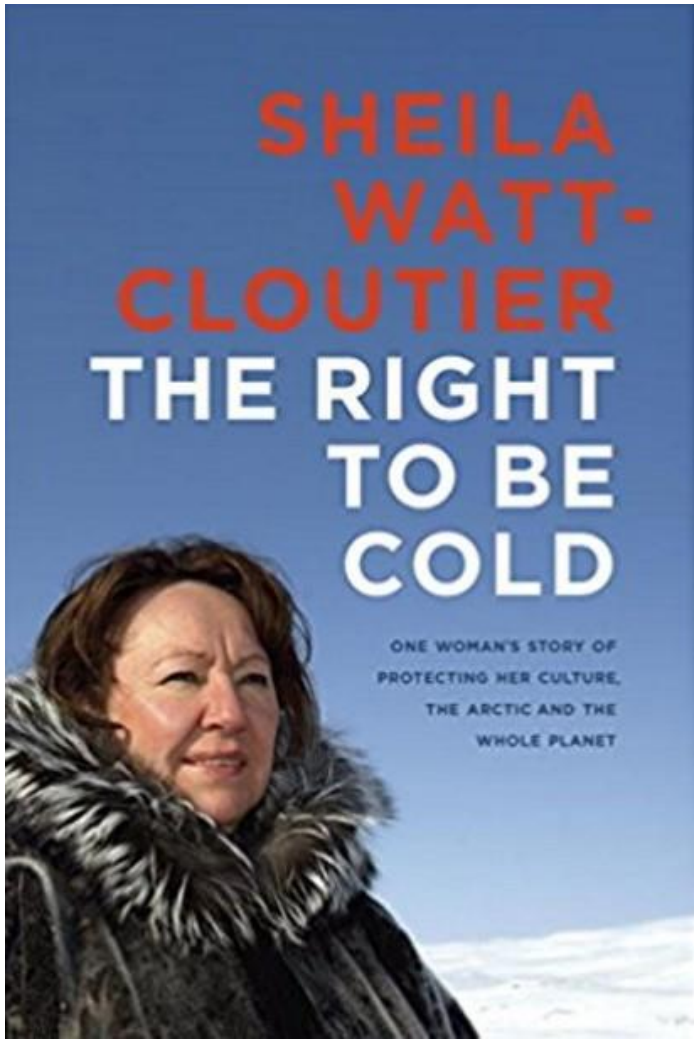

Ihmisoikeuksien tunnistamista ympäristökontekstissa

- **KP-sopimus:** osallistumisoikeudet, sananvapaus
- **TSS-sopimus:** oikeus veteen ja riittävään ravintoon, mutta myös riittävät ilmastotoimet ja vaikutusten arviointi, alkuperäiskansat
  - **CEDAW:** oikeus terveyteen
- **Lasten oikeuksien sopimus:** substanssi- ja prosessioikeuksien lisäksi lapsen etu
- Ensimmäinen kantelu tehty, kotimaisia tuomioistuinprosesseja
- YK:n ihmisoikeudet & ympäristö erityisraportoijan vuosiraportti 2018
- **OHCHR:** oikeus elämään, yhteistyövelvoite, asuminen, haavoittuvat ryhmät, osallistumisoikeudet, oikeus kehitykseen, itsemääräämisoikeudet
- **Yhteinen lausuma: 5 komiteaa 16.9.2019, CEDAW, CESCR, Migrant, CRC, CRPD**
- *Erityisraportoijat aktiivisia: Report of the Special Rapporteur on extreme poverty and human rights on climate change and poverty*, A/HRC/41/39

Kotimaiset perusoikeudet ja ilmastonmuutos, esim

- PL 2 §: ”Kansanvaltaan sisältyy yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen.”
- PL 6 §: ” Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti”
- PL 7 §: Jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen
- PL 12 §: Sananvapaus ja julkisuus
- PL 17 §, Alkuperäiskansan kulttuurilliset oikeudet
- PL 13 & 14 §: kokoontumis- ja yhdistymisvapaus, osallisuusoikeudet
- PL 15 ja 18 §: omaisuuden suoja, elinkeinovapaus
- 19 § asuminen
- PL 20 § Vastuu ympäristöstä, prosessioikeudet, myös tulevat sukupolvet
- PL 21 § Oikeusturva
- PL 22 § Perusoikeuksien turvaaminen

YK:n erityisraportoija ihmisoikeuksista ja ympäristöasioista

2014: Mapping report

2016: Climate Change A/HRC/31/52

2019: A/74/161, Safe climate

Ihmisoikeuksia ja ympäristöä käsittelevä YK:n erityisraportoija määrittelee oikeuden terveelliseen ympäristöön perusoikeudeksi, joka koostuu menettelyllisistä ja aineellisista tekijöistä. Menettelyllisiä tekijöitä ovat tiedonsaanti, julkinen osallistuminen ja oikeussuojan saatavuus, kun taas aineellisiin tekijöihin lukeutuu kuusi osatekijää: 1) oikeus hengittää puhdasta ja terveellistä ilmaa, 2) oikeus puhtaaseen veteen ja sanitaatioon, 3) oikeus terveelliseen ja kestävään ravintoon, 4) oikeus terveisiin ekosysteemeihin ja biologiseen monimuotoisuuteen, 5) oikeus myrkyttömään ympäristöön ja 6) oikeus turvalliseen ilmastoon. Right to a healthy environment: good practices, https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/32450/RHE.pdf?sequence=1&isAllowed=y, Safe Climate: Report of the Special Rapporteur on Human Rights and the Environment: A/74/161

OHCHR:n pääviestit ilmastokriisistä ja ihmisoikeuksista valtioille ja muille toimijoille

- Ilmastonmuutosta tulee hillitä ja ennaltaehkäistä sen kielteisiä vaikutuksia ihmisoikeuksille
- Varmistaa, että kaikilla on mahdollisuus sopeutua ilmastokriisin vaikutuksiin
- Varmistaa tehokas oikeussuoja ilmastonmuutoksen uhreille
- Käyttää enimmäismäärä saatavilla olevista resursseista kestävään, ihmisoikeuspohjaiseen kehitykseen
- Kansainvälinen yhteistyö
- Oikeudenmukaisuuden turvaaminen ilmastotoimissa
- Tieteen ja sen hyötyjen saavutettavuus kaikille
- Ihmisoikeuksien turvaaminen yritystoiminnan haittavaikutuksilta
- Yhdenvertaisuuden turvaaminen
- Osallistumisoikeuksien turvaaminen

Huomioita selonteosta ja sen toimeenpanosta

Lähteitä

- Lyhyt koonti suomeksi: Ilmastonmuutos ja ihmisoikeudet – Ihmisoikeudet.net

YK:n erityisraportoija ympäristöstä ja ihmisoikeuksista, useita raportteja: OHCHR | Right to a healthy and sustainable environment

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ympäristötapausten esimerkkikoonti: FS_Environment_ENG (coe.int)

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tapaus-koonti ympäristötuomioiden täytäntöönpanosta:

1680a00c09 (coe.int)

Towards Greener Human Rights Protection : Rewriting the Environmental Case Law of the European Court of Human Rights - Trepo (tuni.fi)

Kansainvälinen tietokanta oikeuskäytännöstä ilmasto-oikeudenkäyntien osalta: Global Climate Change Litigation - Climate Change Litigation (climatecasechart.com)

Oikeus-lehti 4/2021 ilmasto-teemanumero